

GERÉB ATTILA

A CSALÁDOK HELYZETE A HARGITA MEGYEI HODGYÁBAN

Hodgya Székelyudvarhelytől 8 km-re délnyugat irányban, a Sükő-nél eredő és Bikafalvánál a Nagy-Küküllőbe torkolló Gátpatak szűk völgyében terül el. Muncípiumi alárendeltségű közszékhelye Felsőboldogfalva. Székelyudvarhellyel a Felsőboldogfalván és Bikafalván áthaladó városi autóbuszjáratok kötik össze. Legközelebbi vasúti megállója Bikafalván van.

Hodgya lakosainak lélekszáma 361. Az elmúlt másfél évtized alatt több mint száz lakos költözött el a faluból.

Foglalkozás szerinti megoszlás

A családok helyzetében beállott változásokat igen jelentős mértékben az utóbbi másfél évtizedben történt foglalkozásváltozások idézték elő. 1962-től a következő mértékben nőtt a falu lélekszámához viszonyítva a nem földművelő dolgozók százalékaránya:

Év	%
1962	5
1967	18
1972	21
1975	28
1978	34

A munkaerő megoszlását véve alapul, az 1962-ben földművelésben foglalkoztatott lakosság 91%, a nem földművelő 9%; 1975-ben földművelő lakosság 47,4%, nem földművelő 52,6%; 1978-ban földművelő lakosság 41,15%, nem földművelő 58,85%.

A továbbiak könnyebb megértéséért két táblázatban mutatom be a falu lakosságának nemek, illetve foglalkoztatottságok szerinti megoszlását:

	Felnőttkorú	(%)	Kiskorú	(%)	Összesen	(%)
Férfi	134	37,12	52	14,41	186	51,53
Nő	129	35,73	46	12,74	175	48,47
Összesen	263	72,85	98	27,15	361	100,00

Az aktív munkaerő lélekszámának megoszlása a következő:

	Földművelés	(%)	Ipar	(%)	Más	(%)	Összesen	(%)
Férfi	27	12,92	70	33,49	18	8,61	115	55,03
Nő	59	28,23	26	12,44	9	4,61	94	44,97
Összesen	86	41,15	96	45,93	27	12,92	209	100,00

A nyugdíjasok lélekszáma összesen 54 (14,96%): 19 férfi (5,26%), 35 nő (9,70%). Ezt a falu összlélekszámából kaptuk.

Az országosan bekövetkezett társadalmi-gazdasági átalakulás nyilvánvalóan Hodgyában is megbontotta a falubeli kenyérkereső foglalkozások klasszikus tagozódását. S mivel egy számottevő ütemű iparosításba lendült város tözsomszédságában elhelyezkedő faluról van szó, ez a változás sokkal hamarabb következett be, mint a várostól távolabbi, kimondottan nem ipari környéken elhelyezkedő falvak esetében. Ugyanakkor sokkal későbbben és időben is gyorsabb leforgással ment mindez végbe, mint az olyan falvakban, amelyeknek a vonzó gócaiban – Brassó, Marosvásárhely, Vajdahunyad stb. – már a század elejétől vagy közvetlenül a második világháború utántól elkezdődött a nagyipar fejlődése.

Ez a gyors ütemű foglalkozásváltoztatás valóságos válságot idézett elő a falubeliek közérzetében. Akik elmentek a gazdaságból, azok „szőkevényeknek minősültek a mezőgazdaközösségben maradtak szemében. Ugyanakkor még nem szerezték meg a polgárjogot az ipari társadalomban, sem a munkahelyi közösségben, sem a hivatalos elismertetés területén. A 60-as években, szinte az évtized végéig, az ország területi-közigazgatási újjárendezéséig adminisztratív intézkedések riasztották a foglalkozásváltoztatókat: az ipari munkahelyekről visszaküldték őket a gazdaságba; az mtsz-ből nem engedték el hivatalosan; fogatot vagy hasonló segítséget a gazdaságtól terménybetakarításra, tűzifa szállítására korlátozott időre – leginkább csak vasárnapra – adtak. „Aki nem kapál, ne is kaszáljon” – adták ki a jelszót. Viszont a „munkások” azért mégis kaszáltak, sőt arattak is. A gazdaságban dolgozó férfiak ugyanis felét sem tudták volna betakarítani a termésnek, főleg a mezőgazdaság akkor még alacsonyabb szintű gépesítése miatt. Legtöbb esetben a feleségek dolgoztak az mtsz-ben, s részükben is kaszáltak és arattak a férjek és a legények. Így azután aránytalanságok mutatkoztak, hiszen akiknek két részt kellett kapálniuk, lemaradtak a kaszálással az „egy részesek”-kel szemben.

Sok vitára, elégedetlenségre adott alkalmat az mtsz hodgyai brigádjának – amely sokkal előbb végzett a nagyobb horderejű munkákkal, mint a központot képviselő boldogfalvi brigád – átirányítása más, az mtsz-hez tartozó falvak területére, amely nem is mindig a legmegfelelőbb formában (néha egyszerűen utasításként, sőt parancsként) hangzott el. Káros követelmények származtak abból is, hogy Hodgyának például mindig nagyon sok takarmánya termelt, s a készletet áthordták az intenzívebb állattenyésztéssel foglalkozó Boldogfalvára, Bikafalvára, s tél közepeától Hodgyában már csak rázottat vagy szalmát ettek az állatok.

Általában mindenki kereste a jogát, de ekkor még nem egyensúlyozódott ki a falubeliek közérzete. Ha valami nem sikerült a gazdaságban, akkor a vélemények és a nyers kritikák is eléggé ellentmondóak voltak. A gazdaságbeliek hibáztatták az „elpártoltak”-at, mivel kevesebb munkaerő maradt, s egyúttal a vezetést, hogy nincs tekintettel vetésterveiben a hodgyaiak határismeretére, hiszen a hodgyaiak tudják, melyik határrész mit bír meg. Az ipari munkába átváltott ex-gazdák hibáztatták az mtsz-belieket, hogy nem úgy gazdálkodnak, ahogy kell,

mert „bezzeg az ő idejükben” a gazdaság termelőképesége magasabb, osztaléka bővebb volt.

Hodgya évenkénti búzavetésterülete átlagban 110 hektár. A közös gazdálkodás első évében 24 vagon búza termett. Ennek tetemes hányada a gazdaság tagjainak lényeges jövedelmét tette ki. Egy-két évben megtörtént, hogy a cséplésre „vendégmunkások”-at hoztak idegenből, akik munkadíj fejében nagy keresethez jutottak. Tény az, hogy előbb a szűkös munkaerő hiánya folytán, később a kombájnokkal való aratás-cséplés miatt mentesültek a gazdaságban dolgozók a cséplés, majd az aratás munkájától s egyúttal elestek az abból származó jövedelemtől.

A foglalkozás szerinti megoszlásban bekövetkezett s a gazdálkodásban végbement változásokat az alábbiakban foglalhatjuk össze: Évek során mind a munkaalkalom szakosodása, mind a jövedelmi források felcserélődése folytán a gazdáknak megváltozott a gazdálkodáshoz való viszonya. A búzatermés hektáronként 12 mázsa átlagnál állapodott meg. Az aratás és cséplés helyett előtérbe kerültek a kertészet, muroktermesztés, rostálás munkaalkalmai, az mtsz-jövedelem mellett pedig a tej- és állattenyésztési szerződés. Az egyéni tejszerződések révén az állattartó gazdák pl. 1977-ben mintegy 25 fejőstehén után 180–200 ezer lej bevételre tettek szert. A szerződéses bikaborjúnevelés révén elért bevételük pedig több mint 210 ezer lej volt. Az mtsz közben a régebbi norma-elszámolásról áttért az akkordra. Az idős gazdák újabban állami nyugdíjat kapnak, maximum 200–220 lejt, viszont a gazdaság öregségi segélyben 1977-ben nem részesítette őket. Mindez egy természetszerű változás része volt, s noha esztendőik múltával a régi falu már túljutott nehéz, lázas átalakulási korszakán, sok gazdasági, falutársadalmi gondot okozott.

Az ifjak pályaválasztása

A mezőgazdaságban bekövetkezett változások a fiatalok pályaválasztásában is tükröződnek. A múltbeli adatok kimondottan szellemi érdeklődésű pályaválasztásról tanúskodnak, s ezek szintén figyelemreméltók. Jegyzőkönyvek, névjegyzékek tanúskodnak róla, hogy már a XVIII–XIX. században kik kerültek ki a faluból, főként mint „oskolamesterek” és papok. A két világháború között – adataink szerint – több mint tizenöten érettségiztek s lettek papok, tanítók, jegyzők, hivatalnokok.

Az 1948-as tanügyi reform után csaknem harmincan érettségiztek, akik közül hatan egyetemi diplomát is szereztek. A második világháború előtt és után egy-egy főiskolás hallgató külföldi tanulmányúton is bővítette szakmai ismeretét.

Hogy e változások jellegét megismerhessük, vizsgáljuk meg az 1947–1962 között született ifjak pályaválasztását. Ez a folyamat egybeesett elsősorban a közös gazdálkodás kezdetével a faluban, másodsorban a közeli város, Székelyudvarhely ipari fejlesztésével, szakmai iskoláinak bővülésével. Hodgyában e tizenhat év alatt született 105 gyermek (61 fiú, 44 lány) pályaválasztását a következőkben csoportosíthatjuk. A 105 ifjú a szaklíceumi, líceumi, egyetemi végzettségűeken kívül 18-féle szakmai iskolában és néhány munkahelyi szaktanfolyamon képesítette

s képesíti magát. Pályaválasztásuk százalékarány szerinti sorrendje a következő:

	Férfi	Nő	Százalékarány	
			Férfi	Nő
1. Általános iskolai végzettség utáni szaktanfolyam Fiúk: asztalos, lakatos, víz-, gázszerelő, kőműves Lányok: cérnagyári munkás (9), szabó (2)	4	11	14,28	10,47
2. Szaklíceum Fiúk: mezőgazdasági (4), mechanikai (3), elektro- technikai (1) Lányok: mezőgazdasági (4), elektrotechnikai (1)	8	5	12,38	4,76
3. Asztalos	8	–	7,61	–
4. Géplakatos	8	–	7,61	–
5. Középiskola elméleti (5), tanítónőképző (1), művészeti középiskola (1)	–	7	–	6,66
6. Vasesztergályos	6	1	6,66	0,95
7. Általános iskolával	3	4	6,66	3,80
8. Cipész	3	2	2,85	1,90
9. Szabó	–	4	–	3,80
10. Kőműves	4	–	3,80	–
11. Gépkocsivezető	4	–	3,80	–
12. Csempés	–	4	–	3,80
13. Villanszerelő	3	–	2,85	–
14. Kárpitos	–	3	–	2,85
15. Egyetem (mezőgazdász, tanár)	1	1	0,95	0,95
16. Öntő	2	–	1,90	–
17. Hegesztő	2	–	1,90	–
18. Kereskedelmi	–	2	–	1,90
19–23. Víz-, gázszerelő, műszerész, autószerelő, marós, traktorista egyenként 1–1.	5	–	0,95	–
			egyenként	
Összesen	61	44		

1. – Általános iskolai végzettség utáni szaktanfolyam: 14,28 (10,47);
2. – szaklíceum: 12,38 (4,76); 3. – asztalos, géplakatos, vasesztergályos,
ált. iskolával megmaradt: 7,61 (4,76); 4. – líceum és t. képző 6,16
(mind lány); 5. – cipész: 4,76 (1,90); 6. – szabó, csempés (ezek mind
lányok), gépkocsivezető, kőműves: 3,80; 7. – egyetemi végzettség (fele
lány), öntő, kereskedelmi (mind lány), hegesztő, víz- és gázszerelő, autó-
szerelő, marós, traktorista: valamennyien 2%-on aluli arányban.

A 105 személyből 63 (45 férfi, 18 nő) jelenleg is hodgyai lakos.
Ezeknek százalékarány szerinti pályaválasztási megoszlása a következő:
1. – Szaklíceum 17,46; 2. – lakatos 12,69; 3. – asztalos, esztergályos;
4. – munkahelyi szaktanfolyam (cérnagyárban) 7,43; 5. – ált. iskolai
végzettséggel 6,34; 6. – szabó, kőműves, kárpitos 4,76; 7. – gépkocsi-
vezető 3,17; 8. – líceum, öntő, villanszerelő, műszerész, hegesztő,
marós 2%-on alul.

Jelenleg 44 olyan család van, ahonnan az 1950–1977 közötti időszakban összesen 106 ifjút házasítottak ki a faluból más helységbe, illetve mesterséget vagy diplomát adva kezükbe más helységben indították életútjukra. Évtizedenkénti megoszlásuk a következő: az 1950-es években 29, a 60-as években 45, a 70-es években 32.

Az elköltözött 42 személy jelenleg a következő helységeken lakik: Székelyudvarhelyen 27, Temesváron 3, Szovátán 3, Marosvásárhelyen 2, Fiafalván, Farcádon, Bikafalván, Homoródalmáson, Bágyban, Csík-szeredában, Besztercén 1–1.

A jelenleg 63 hodgyai lakos mindegyike ingázik.

Első látásra is észrevehető, hogy Székelyudvarhely ipari fejlődése döntően befolyásolta a hodgyai ifjak pályaválasztását. Ugyanakkor, ha csak a kimutatást nézzük, jóformán semmi nyomát sem látjuk annak, hogy ezek az ifjak faluközösségben születtek és nőttek-nőnek fel. Egyetlen gazdálkodó sem lett közülük. Egy fiúból lett juhász (ő is magántulajdonban levő juhotat őriz). Néhányan mezőgazdasági szaklíceumot végeztek, de mint mezőgazdasági könyvelők helyezkedtek el. A gépkocsivezetők és a traktorista nem a mezőgazdaságban dolgoznak. Mindössze egy fiú dolgozik a mezőgazdaságban: egyetemet végzett s agrár-mérnök. De hogy a rendhagyás teljes legyen, meg kell jegyeznem, hogy az ő édesapja kőműves.

Mindezekből kitűnik, hogy a tulajdonképpeni falusi alapfoglalkozás, a földművelés, itt helyben utánpótlást – egyelőre – nem várhat. (Érdekességként: volt egy ipari munkás, aki visszajött a gazdaságba.) A jelenlegi férfi mtsz-tagok közül negyven éven aluli egy sincs. A férfi földművelők zöme 60–70 év közötti. A mezőgazdaság gépesítése a mi hegyes vidékeinken egyelőre még nem tart lépést a gazdaságbeli dolgozók létszámcsökkenési ütemével. Másfél évtized alatt egyetlen olyan tanulni vágyó fiatal sem mutatkozott, akit a faluközösség mezőgazdaságra: az állattenyésztés, a növénytermesztés vagy a gyümölcsészet terén való szakképesítésre taníttathatott volna. Pedig még ma is élnek azok közül a gazdák közül, akik mindezekben a foglalatosságokban valóban kiváló szakemberek voltak, akik annak idején, évtizedekkel ezelőtt, a kornak megfelelő magas szintű szakmai ismerettel és szeretettel művelték a földet, nevelték, nemesítették az állatokat és gondozták gyümölcsöseiket. A régi falutól lassan elköszönünk, eltávolodunk. De a földműveléstől nem búcsúzhatunk el, mivel a kenyerünk függ tőle.

A pályaválasztással kapcsolatban még azt is érdemes megemlíteni, hogy a táblázatban felsoroltak közül többen változtattak szakmát, újabb diplomát szerezve. Mellékfoglalkozásként szabad idejükben némelyek gyakorolják magukat a faragás és kovácsoltvas-munka díszítőművészetében; mások méhészkednek, fotóznak; megint mások asztaloskodnak, kőműveskednek, televíziót, rádiót javítanak, vadásznak, fogatoskodnak. Vannak, akik negyven-ötven éves korukban szereztek szakképesítést valamilyen szakmában. Tehát többen van két szakmából is diplomája. Vannak asszonyok, akik szabász-szövőtanfolyamot végeztek. Többen vannak, akik magánúton végezték el a középiskolát, majd az egyetemet, s ha korosztályuktól el is maradtak, később elnyerték továbbtanulásuk révén a végzettségüknek megfelelő munkahelyet.

A lakások és lakóhelyek megoszlása

Hodgyában összesen 102 lakott és 11 lakatlan ház van. A lakott házakat 9 csoportba soroltam. *I.* Egyszobás régi, ma már egészségtelen házak. *II.* Nyári házak, többnyire egyszobásak, egészségesek. Ide csak azokat soroltam, amelyekben állandó jelleggel laknak. *III.* Kétszobás régi, többnyire egészségtelen, a bejárat fölött eresszel vagy anélkül, legtöbbször pincéje van. *IV.* Kétszobás új vagy megújított, nyitott, földönt feljáróval. Általában pincéjük is van. *V.* Kétszobás zárt verandával vagy előszobával; újak vagy megújítottak; pincével, legtöbb helyen nyári konyhával. *VI.* Háromszobás nyílt feljárós, tornácos pincéssel, melyből az egyik többnyire lakható, vagy helyette nyári konyha. *VII.* Háromszobás zárt üveges tornáccal, verandával vagy előszobával, pincével vagy pincékkel, több helyen nyári konyhával. *VIII.* Tört ház (vinklis) nyílt feljáróval, pincével vagy pincékkel, esetleg nyári konyhával. *IX.* Tört ház előszobával, egyebekben az előbbi csoport jellegével megegyező. A 11 lakatlan ház közül egy-egy az I-es, III-as, IV-es, nyolc a VIII-as csoportba tartozik. Az utóbbi nyolc teljesen új („pirosban áll”), egy megújított és kettő régi, felszámolható.

Öt kivétellel valamennyi lakásban villanyvilágítás van.

A lakóházak összlakterülete 3704 m², amelyből egy lakosra átlag 10,26 m² terület jut. Mindenekelőtt szembevetendő az 1962. évi (február) állapothoz viszonyított örömteljes fejlődés. Elsősorban azért, mert 69%-kal fogyott az I.; 39%-kal a III.; 33%-kal a IV. és 30%-kal a VI. csoportbeli házak száma. Megjelentek az V., VII. és IX. csoportbeli házak, melyek az összes házak 32%-át teszik ki. Másodsorban jelentős fejlődésnek tudható be, hogy a jelzett időszakban 2 m²-rel növekedett az egy személyre jutó lakterület és 63%-kal csökkent azoknak a családoknak a száma, amelyek a személyenkénti átlagon aluli lakóterületen éltek.

Ugyancsak a fejlődés jele, hogy az utóbbi húsz évben 30 család épített s 12 család vett házat a faluban, még ennyien vettek vagy épít-

A házak		Lakterület					A lakosok				
Csoportja	Szám	Összesen	Lakott		Nem lakott	Szám összesen	Kiskorú gyermekek családok	Gyermekek		Nyugdíjasok	
			m ²	%				száma	%-a	száma	%-a
I	4	36	36	100	–	8	2	2	25	2	25
II	6	54	54	100	–	12	1	1	8,33	7	58,33
III	25	600	382	63,66	218	81	11	20	24,69	13	16,04
IV	16	404	244	60,39	160	44	7	13	29,54	5	11,36
V	13	372	248	66,66	124	45	5	10	22,22	6	13,33
VI	14	560	294	52,50	266	55	8	17	30,90	8	14,54
VII	9	405	240	59,25	165	32	4	10	31,25	2	6,25
VIII	6	337	114	33,82	223	24	5	10	41,66	4	16,66
IX	16	936	376	40,17	560	60	6	15	25	7	11,66
Össz.	102	3704	1981	53,48	1723	361	49	98	27,14	54	14,96

Jelen kimutatás az 1978

tettek Székelyudvarhelyen vagy távolabbi helységben, akik többségükben csak azután költöztek el, miután új lakásukat átvehették. Ez utóbbiak közül néhányan jelenleg is laknak még itthon Hodgyában. Továbbá szobát toldott vagy nyári konyhát épített 15 család, verandát üvegeztetett vagy előszobát készített ugyancsak 15 család, csúrt-istállót épített 18 család.

A rendelkezésre álló és a valóban igénybe vett lakterület közötti különbség majdnem 50%-os. Ez a jelenség paradox módon éppen az új, tágas lakások gyarapodásának arányában jelentkezett. Ennek oka az, hogy ha régebben a kétszobás lakásoknak általában csak egyik szobáját lakták, ma ugyancsak többnyire egy szobát laknak a háromszobás lakásokban is. Nyáron meg éppen kevesebbet, tudniillik a pincelakást vagy a nyári konyhát használják. A kisbabás és többgyermekes családokra ez nyilván nem vonatkozik. Az egészséges lakásfelhasználási mód is egyre inkább tért hódít. Nyilván számba kell venni kényszerítő körülményeket is. Például amikor egy család új házat épít, addig a pincelakásban lakik, amíg elkészítheti az egész lakást. S ha ez éveig eltart, azon nem lehet csodálkozni.

A régi korok falusi lakásviszonyai kényszerítő körülményei folytán beidegződött „egy lakószoba, egy tisztaszoba” felfogás ma is érezteti hatását. De a döntő a fűtés kérdése. Éghajlati adottságoknál fogva itt fél évig tart a tél. Éjszakai fagyok már kora ősszel vannak, és még késő tavasszal is előfordulnak. A község erdejéből kiutalt tűzifa nem elégséges. Fűrészporos-, olaj- és villanykályhák pótolják a meleget. A máshonnan beszerezhető tűzifa nagyon költséges. A lakásfűtési nehézségeknek jelentős szerepe volt abban, hogy több család beköltözött a városba.

Az új lakásokban elsősorban, de a többiben is általában megszaporodtak az új típusú bútorok. A régi magas vetettágyak, fakanapék, „stelázsik” meg az ezekhez hasonló ősi és régi bútorok kiszorultak. Inkább csak az öreg házaspárok ragaszkodnak hozzájuk. Megvilágosodtak

Egy		Személyenként átlagon aluli m ² -területet használ		1962 évben fenn- állt és lakott házak	Melyből átlag egy személyre jutott
személyre jut átlag	személy használ átlag				
m ²	m ²	család	m ²		m ²
4,50	4,50	2	3,00	13	4,00
4,50	4,50	1	3,30	6	6,53
7,40	4,71	8	2–3,20	41	6,17
9,18	5,55	7	2,50–4,00	24	7,74
8,26	5,51	2	4,00	–	–
10,18	5,34	4	3,40–4,00	20	10,95
12,65	7,50	3	4,00–5,00	–	–
14,04	4,75	3	2,60–4,00	15	12,35
15,60	6,26	3	2,66–4,00	1	10,00
10,26	5,48	33	átlag 3,50	120	8,25

március 31-i állapotot tükrözi.

a szobák. Ugyanakkor ma már nem lehet csupán fehér vagy kékes színre meszelt lakásbelsőket vagy külső házfalakat látni. A szobákat festetik: hengerelt vagy mintás sarkított, csíkozott falszíneket alkalmaznak, valamint tükrös mennyezetet, néha rikító, máskor megnyugtató színekkel. Sok régi ház kis ablakait „összevágva”, nagy hármablakkal helyettesítették. A beüvegezett verandákat virágokkal üdítik. A szobák padlózatát újabban műanyag szőnyeggel borítják be (néhol teljesen, pedig ez egészségtelen mind a padlózatra, mind a lakókra nézve).

Vízvezeték, fürdőszoba már van, de elterjedése még késik. A gazdasági udvarok képe is megváltozott: több életszeren zöldülnek az udvarok. Egyre több gazdasági udvart két részre választottak; a hátsó valóban gazdasági udvarrész mellett kialakult egy bejárati, virágoskerti rész. Néhány helyen a fakerítést és fakaput felváltotta a vaskerítés vaskapuval. Sok helyen a kapuktól járdát öntöttek a bejáratig vagy a feljáró lépcsőig. Van már garázsos udvar is. Viszont székely kaput senki sem készített. Egy van, de az is már nagyon régi. A művelődési otthon színpadát díszíti egy valóban mesterműví székely kapu, melyet egy helyből elszármazott művészember faragott 1960-ban.

Időbeosztás és pénzbeosztás

Már a magángazdálkodásról a közös gazdálkodásra való áttérés jelentősen változtatott a falusi családok időbeosztásán. Az mtsz-ben dolgozó családoknak a kijelölt területen kell dolgozniuk kijelölt munkatársakkal. Alkalmuk nyílt tehát arra, hogy a kívülről irányított rendhez – vagy rendetlenséghez – igazodjanak. Ez az irányítás legtöbb esetben rendezhez, időtakarékosághoz, pontossághoz szoktatja a lazább természetű gazdákat. Ha azonban kapkodó parancsolgatásból állott az irányítás, akkor megzavarta a gazdaemberek házirendjét.

A városban dolgozó férfiak asszonyainak a férj időbeosztásához kell igazodniuk a felkelésben, főzésben, saját egyéb munkájuk beosztásában. Ezt a rendet egyebekben is szentesíti a család, s a gyermekek is megszokják. A munkásfeleségek egy része továbbra is otthon dolgozik az mtsz-ben vagy a háztáji parcellán, kertben. Ők is igyekeznek eredményt felmutatni. Férjeik viszont itthon töltött idejükben segítenek nekik a mezei munkákban. A nyári és őszi mezei munkák idején a legtöbb hazatérő munkásférjet és gyermeket cédula várja: melyik határba, milyen szerszámmal menjen segíteni az ott dolgozó családtagoknak.

Egyre több olyan család is van, ahol mindkét házastárs iparban, idegenben dolgozik, s ezeknek az időbeosztása már teljesen elüt az előbiekétől. Ahol kisebb vagy egészen kis gyermekek vannak, ott a szülők igyekeznek ellentétes váltásban dolgozni. 18 ilyen család van, melyből 5 szülő nem tud „váltani”. Több családban a nagyszülő, sőt a dédnagy-mama segít a kisgyermekek felügyeletében. Ilyen esetekben a nagyszülő vagy dédszülő alkalmazkodik a család időbeosztásához.

Az ifjúság időbeosztása teljesen megegyezik a nem földművelők időbeosztásával, mivel földművelő ifjú legény vagy leány nincs. Azontúl pedig néhány kivétellel időbeosztásuk a szülők megsegítése érdekében alakul.

A régi értelemben vett falusi munkaszüneti napok – főleg a vasárnapok – elvesztették ünnepi tartalmukat. Jobbára csak a vasárnap reg-

geli utcaseprésben (amikor nincs sár) és a délutáni pihenésben nyilvánul meg. Különösen nyáron és ősszel még nagyobb a munkaütem, mint hétköznapokon. Mindenekelőtt azért, mert többen vannak itthon és többen dolgozhatnak a mezőn vagy otthon. Közmunkákat és kalákákat is csak vasárnap tartanak. A fél mtsz-családok is csak többnyire vasárnap jutnak fogathoz. Téli időben pedig az erdőlési napok egyike a vasárnap. Tehát ezek a tényezők a vasárnapok munkaszüneti jellegét lényegében teljesen megszüntették. Ma már több háztáji munka sajtáságosan vasárnapivá vált.

Egyébként a hodgyaiak a régi időkben sem tartották szigorúan a vasárnapi pihenőnapot; legfeljebb csak úgy a délutáni órákban. Mivel általában nagy szorgalmú nép volt, munkára használta ki minden kis idejét. A magángazdálkodás idejében a környékbeli falvakban s a városi határban vállaltak kaszálnivalót. A város egykori tejjelátásából a hodgyaiak is jelentős mértékben kivették részüket, s nyilván vasárnap is el kellett vinni, hátalni a sok tejet – akár esett, akár havazott – át a hegyen gyalog. Azóta többféle egykori munkát már nem végeznek, s a túlhajtott munkaritmus is sokat csökkent, de a vasárnap délelőttök hétköznapiságát ma is fenntartják. Egyébként még ma is látni olyanokat – különösen nyáron s ősszel –, akik az otthon „futtában” elkezdett étkezést az úton, szekéren vagy gyalog sietve fejezik be. Ennek nem egy tragikus áldozata is volt.

Tényleges nyugdíjas életet Hodgyában senki sem él. Ki ameddig bírja, addig dolgozik a mezőn, otthonában – kapál, kaszál, szénát csinál, ősszel részt vesz a betakarodásban.

A kereset felhasználása, a pénzjövedelem beosztása is lényegesen átalakult az utóbbi egy-két évtized alatt. Megváltozott a jövedelem jellege is: a közös gazdaságban kapott javadalmazásból, a háztáji gazdaság bevételeiből és a nem mezőgazdaságban dolgozók fizetéséből tevődik össze. Egy család jövedelmi forrásait a családtagok munkahelyi hovatartozása határozza meg. A hodgyai családok legnagyobb része két- vagy háromféle jövedelmi forrásból pénzel. A havi fizetést élvező dolgozók családjai az időbeosztáson túl az anyagiak terén, a jövedelembeosztásban is rendez, kialakult, előre kiszámított időszakisághoz szoktak. Előre tudják, hogy mennyi fizetést, mennyi előleget kapnak és mikor, s azt kiszámított terv szerint oszthatják be. Ezen túlmenően élhetnek a részletvásárlás előnyeivel, s kapják a gyermeksegélyt. E közvetlenül és rendszeresen ható tényezők új magatartást, más életszemléletet alakítottak ki. A háztáji gazdálkodás lehetősége pedig megtanította a gazdákat arra, hogy az adott lehetőségeken belül minél szakszerűbben és célszerűbben termeljenek.

A pénz a régebbi korosztályok idejében a gyermekszem ritkán látott kincse volt. A ládafiában vagy egyéb családi rejtkehelyen őrizték, s jól megbecsült érték volt. Ma sem hányják szerteszét, de a rendszeres fizetések, elszámolások havonkénti eseményei elkerülhetetlenül közvetlenebb kapcsolatba hozták vele a gyermekeket is, mint régebben. Elsősorban azért, mert a gyermek maga is több mindent vásárol, mint régebb. Másodsorban tanúja a pénzről szóló beszélgetéseknek, elszámolásoknak. Harmadsorban pedig nekik – főképp a nagyobbacskaéknak – is juttatnak zsebpénzt. Újabbán káros jelenség kezdett terjedni: a kisis-

kolások zsebében zörgő lejesek „rang”-ot jelentenek. „Édesapám, kérek pénzt, mert csak nekünk nincs pénzünk az iskolában” – panaszkodott annak idején harmadik osztályos fiam testvérei nevében is. Sok szülő nem tudja, milyen módon kell a pénz helyes értékelésére és felhasználására megtanítani a kisgyermeket és milyen esetben járhat ez káros következményekkel. Volt eset rá többször is, hogy a boltkezelőnek kellett figyelmeztetnie a szülőket arra, hogy gyermekük 20, 30, 40 lejre vásárolt cukorkát, nyalánkságot rövid idő leforgása alatt.

A fiatalok, ahogy a szakiskolát elvégzik, fizetést kapnak, s bár azt szüleiknek átadják, mégis már pénzkereső személyek, akik tudják és számon tartják, hogy mennyi az övék. Közös beleegyezéssel vásárolnak is belőle.

A jövedelemmel kapcsolatos jellemző tünet, hogy amikor valaki keresetéről nyilatkozik, akkor csupán a készpénzt nevezi meg. Az mtsz-ből kapott terményből, tejből, állatból, gyümölcsből szerzett bevétel „nem számít”. Egyébként is az asszonyok kényesen ügyelnek – hagyományosan is – háztájon belüli keresményükre (majorságból, tojásból, veteményből stb.), és jól elhatárolt külön célra használják fel azt. A summásabb jövedelmet takarékbetétkönyvbe teszik, a forgópénzt többségében az asszonyok kezelik. Fizetésosztáskor többeknél szokásos, hogy a családtagok együtt indulnak bevásárlásra. Néhánynál viszont előfordul a megittasodás, családi perpatvarokkal kísérve.

Családtervezés

Az öregkorúakban még elevenen élnek a régi szegénység képei, akár mint saját életük tapasztalatai, akár mint mások életéből felidézett emlékek. Ez a félelemérzés a megváltozott falusi életkörülmények között módosul. Elsősorban általános, továbbá faluközösségi, személyes szempontok szerint.

Általános szempontokat véve figyelembe, legelsősorban az anyaság kérdése jön számításba. Régmúlt korok – főleg falusi – szemlélete szerint az asszonyok anyasági mivolta éppen azért nem kapott külön hangsúlyt, mert az asszonyt nem tekintették a férfival egyenrangú embernek sem a családban, sem a faluközösségben. A szülők adták, a férfiak elvették feleségnek, anyának, gyermeknevelőnek. S ha az asszony netalán húsz vagy annál is több éven át szült, vesztett, temetett, gyermeket nevelt, s közben nyilván ezerféle dolgot végzett, akkor is csak a munkájáért járt elismerés vagy elmarasztalás. A lusta, kikapós asszonynál csak a „meddő nő” volt megvetettebb. A nőekkel kapcsolatos értékítélet főleg az utóbbi húsz-harminc esztendőben változott meg.

Köztudott, hogy az anyaság átélésének legdöntőbb szakasza mind fizikai, mind érzelmi vonatkozásban a terhesség időszakától a „pelenkázás” végéig tart. Ebben az időszakban van leginkább gyermekéhez kötve az anya, s ez maga után vonja minden másfajta megnyilvánulási lehetőségtől való távolmaradását vagy azok korlátozását. Leginkább ki van téve betegségnek, rászorultságnak, „haszon nélküli látatlan munká”-nak.

A megváltozott életlehetőségek közt családanyává lett asszonyok s családjaik a gyermekvállalás kérdését ma már sokkal összetettebb megvilágításban nézik és oldják meg, mint anyáik vagy nagyanyáik. Az elmúlt 30 esztendő ebből a szempontból igen változó korszak volt: előbb

beköszöntött a sokgyermek-vállalás alkonya, s kivirágzott a „kétgyermek-elv”, majd – az utóbbi időben – újra „szót kért” a harmadik és negyedik gyermek. Ezt szemléltetik az utóbbi közel harminc évi hodgyai születési számadatok:

Évszám	Összesen	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	gyermek
1950	7	3	3	–	1	–	–	
1951	9	2	6	1	–	–	–	
1952	9	5	4	–	–	–	–	
1953	13	6	4	3	–	–	–	
1954	3	2	1	–	–	–	–	
1955	13	5	4	2	2	–	–	
1956	7	3	2	1	–	1	–	
1957	9	2	3	3	–	–	1	
1958	6	2	4	–	–	–	–	
1959	4	1	3	–	–	–	–	
1960	8	2	5	1	–	–	–	
1961	2	1	–	1	–	–	–	
1962	6	5	–	1	–	–	–	
1963	5	3	1	1	–	–	–	
1964	5	3	2	–	–	–	–	
1965	7	3	3	1	–	–	–	
1966	5	3	2	–	–	–	–	
1967	6	4	2	–	–	–	–	
1968	9	4	3	2	–	–	–	
1969	9	1	6	2	–	–	–	
1970	11	3	4	3	1	–	–	
1971	10	3	–	6	1	–	–	
1972	5	–	3	1	1	–	–	
1973	6	1	3	2	–	–	–	
1974	7	4	2	–	1	–	–	
1975	8	2	3	1	2	–	–	
1976	6	1	2	2	1	–	–	
1977	6	3	2	1	–	–	–	
1978								
XI. 12-ig	6	–	4	–	1	–	–	

A kétgyermekes családok akkor szaporodtak el, amikor a faluban a régi értelemben vett rangalap, a föld mint magántulajdon elveszítette jelentőségét. A földvásárlások megszűntek. Ily módon „rangos család”-nak maradni, vagy mi több: azzá válni nem lehetett. Az 1948-as tanügyi reform lehetővé tette, hogy több család iskoláztassa gyermekét. Tehát ez a lehetőség elsősorban mint áldásos tény, másodsorban mint „rangalap” vált számottevő tényezővé. Viszont hamar kiszámítható bárki, hogy abban az időben nem lehetett minden gyermeket taníttatni, anyagi okok miatt. Továbbmenve, a földvásárlások helyébe a lakásépítés és az új lakások berendezése került. Most már ez döntötte el, hogy ki milyen helyet foglal el a falutársadalmi ranglétrán. Az öltözködés, férjhezadás, kiházásítás is egyre változatosabbá, ugyanakkor költségesebbé vált. A

„ki kell állítani” jelszó fogalommá vált. A csecsemőkortól a kiházásig, férjhezadásig minden korosztályba tartozó gyermeket a kelletténél gazdagabban öltöztettek mind anyagi tehetségükhöz mérten, mind a szükségyszerűséget figyelembe véve. Kivételek nyilván akadtak. Általában ezek a tények és igyekezetek egy közhasználatú mentegetőzést fogalmaztak meg: „Hogyha kiskorában ennyit kell költeni egy gyermekre, akkor férjhezadásig nem lehet azt kibírni. Bár egy vagy két gyermeket lehessen felnevelni.” Mutakoztak közvetlenül a városból származó ide vonatkozó káros hatások: „Ha a tanult emberekhez a két gyermek illik, akkor miért ne illenék nekünk is?”

Idővel, a hatvanas-hetvenes évtized váltása idején a kétgyermekes családok „versenyben” szerzett és remélt „előnye” lassan kezdett szertefoszlni. A háromgyermekes családokban munkaképpé váltak a gyermekek. Ez nyáron olyan előnyt jelentett kapálásban, szénacsinálásban, egyéb mezei munkákban is, amit a kétgyermekes családok nem tudtak szó nélkül hagyni: „Könnyű nekik, ha a kapálóba beállnak, egy délután elvégzik”; „Bezzeg ti már behordtátok a szénát, annyi kéz sokra kész.” Jelenben már a régebbi háromgyermekes családok nincsenek hátrányban a korabeli kétgyermekes családokkal szemben. Házépítésben, iskoláztatásban, kiházásításban, családi életük stabilitásában mind-mind versenyképesek. Nyilván hogy ha társadalmi, gazdasági, politikai hatások játszottak közre az úgynevezett kétgyermek-elv meghonosulásában, ugyancsak ilyen természetű – más irányú – hatások vezettek annak felszámolásához is. A táblázatból kitűnik, hogy a családokban 1970-től kezdve egyre inkább megszületik a negyedik gyermek.

Mindennek ellenére szükséges kellő súllyal mérlegelni, hogy a társadalom eddigi alapformációja, a család a változó körülmények időszakában keresi hivatása betöltésének új lehetőségeit. A jelenlegi családtervezés (a hodgyai is) eléggé tisztázatlan. Egyébként sajátosan helybeli családtervezésről – jelenleg – nem is lehet beszélni. A jövőre néző gond súlypontja a csecsemőkortól az óvodáskorig terjedő időszakra esik. De a későbbi életszakaszokat is befolyásoló gond például az ingázás emberségesebbé tétele (kicsiknek, nagyoknak egyaránt).

Gyermeknevelés, szülők és gyermekek kapcsolata

Hodgyában 49 család van, ahol kiskorú gyermeket találunk. Ezek közül 14 családban egy gyermek, 24 családban két gyermek, 8 családban három gyermek és 3 családban négy gyermek van. A régebbiekhöz viszonyítva ma sokkal színvonalasabb körülmények közt nevelkednek a falubeli gyermekek. Már a terhes asszonyokat nyilvántartásba veszik, orvosi felügyelet alá kerülnek. Az anyák szülészetén szülnek, ahonnan csak egészségesen engedik haza s otthon a csecsemő és anya további orvosi felügyelet alatt van. Mind a gyermek egészséges tápláltatása, neveltetése tekintetében, mind az anya védelme érdekében szaktanácsok, orvosi ellenőrzések, szükség szerint meghosszabbított betegszabadság lehetősége van adva. Az óvodás és iskolás gyermekek szülei a tanítóktól is közvetlen tanácsot és segítséget nyerhetnek gyermekük helyes nevelését illetően.

A szülőkből is elmélyült a tágabb értelmű – bár nem mindig helyeselhető fontossági sorrendben megnyilatkozó – gyermekgondozás,

-féltség, -nevelés jelentősége. Tisztaság, táplálkozás, öltöztetés tekintében rendszerességre kényszeríti az anyát, az apát az előbb említett társadalmi gyermekvédelem is. Ezenkívül a szülő a mostani kis és nagyobb gyermekkel többször utazik, többfelé jár, mint évtizedekkel ezelőtt. Szerető a rokonság, az ismeretség, sokan jönnek a faluba, s innen is viszik látogatóba a gyermekeket. Tehát öltöztetni kell őket és „viselkedésre” szoktatni. A mai kisgyermeket csak elvétve viszik ki a mezőre. Nincsenek tehát kitéve a forró napsütésnek, viharoknak, esőnek, a rendetlen kosztozásnak. Nem kell otthon hagyni őket felügyelet nélkül, mert a napközben gondoskodnak róluk. Kevesebb a szülői aggodalom, s nyugodtabban tölti idejét a gyermek is.

Ilyen körülmények között a gyermekkel való törődés két irányba terelődött. Akik a gyermeknevelésben a lényegest ragadják meg, azok a testi és szellemi gyarapodási lehetőségeket kamatoztatják. Akik viszont elakadnak külsőségeknél, azoknak teherré válik a gyermek, mert a fölösleges, csupán külsőséges formák versenyébe önmagukat behajszolt szülők – s gyermekek is – elfáradnak. Ilyen az, amikor a szülő gyermekének – egyéves korától kezdve – kétszer, háromszor annyi ruhát, játékot vásárol, mint amennyi szükséges lenne. S aztán egy idő után így fakad ki: „Nem lehet ezt kibírni sem pénzzel, sem idegekkel; nem értékeli az áldozatot, amit érte hoztunk”... Ugyanígy túlzásba viszi némely szülő gyermeke táplálását. Például van olyan, aki helybeli iskolás gyermekének olyan mennyiségű tízórait csomagol, mintha egynapos kirándulásra küldené. Az ilyen gyermek válogatóssá, finnyássá válik.

Az utóbbi három évben mind a csecsemőnevelésnek, mind az óvodások és iskolások otthoni nevelésének körülményei örömdetes fejlődést mutatnak, amint azt az egészségügyi és tanügyi dolgozók is észrevették. A csecsemőgondozásról a következőket kell megemlítenem: a közelmúltban még divat volt az anyatej szándékos elapasztása, ma egyre többen táplálják anyatejjel csecsemőiket. Javult a csecsemő tisztántartása, most már csupán egy-két szoptató anyánál található átlagon aluli színvonal. Mind többen és többen szereznek be higiénia szempontjából feltétlen szükséges felszereléseket. Csecsemőrendelésekre mind elviszik a szülők kicsinyeiket, holott ezen a téren a külső körülmények nem kedvezőek, hiszen a hodgyai szülőknek Felsőboldogfalvára kell lemenniük a rendelőbe a kilencórás autóbusszjárással, vissza pedig csak a tízenhét órás járással jöhetnek, amikor sok iskolás gyermek is utazik haza.

Az otthoni csecsemőgondozásban még mindig találhatók kivetni való elemek. Sok helyütt például még állandó szellőztelenség tapasztalható. Divatos – különösen a hathétben – a csecsemő megnézése, ami alkalom lehet a fertőzésre is. Némely helyen még mindig él az a babonás szokás, hogy a látogatót nem engedik az ágyra ülni – még a védőnőt sem. Piros masnit kötnek a gyermekre, vagy a látogató cernát tép ki és hagy ott. Valaha szokás volt a csecsemő homlokára fekete pontot festeni, ez ma talán végképpen kimaradt.

Az elmúlt tizenkét esztendő alatt, különösen annak első kétharmadában, az óvodásokról feljegyzett nevelői észrevételek néhány jellemző negatív nevelési és magatartásformát tükröznek. Ilyenek: „beképzelt”,

„árulkodó”, „kényeskedő”, „nem tud alkalmazkodni a környezethez”, „fillentő”, „szexuális hajlamú”. Különösen a kiegyensúlyozatlan életű családok gyermekeiről ezek: „sírós”, „bátortalan”, „magányos”, „félénk”, „gyűlöli az apját”, „fél az apjától”, „szadisztikus hajlamú”, „alkoholos”. Az első csoportbeliek közösségi beilleszkedése a privilegizáltság, a gyermek-központúság, az utóbbiaké a gátlásosság miatt vet fel problémákat.

Több esetben a hibás magatartásokhoz hozzájárult a nagyszülői nevelés is. Kicsikorukban ezek a gyermekek többet voltak nagyszülői felügyelet alatt, mint szüleik ellenőrzésében. A nagyszülő, a legtöbb esetben a nagymama, már koránál fogva is fáradt, sok dolga van, s nem megfelelő következetességgel ügyel, vigyáz a rábízott kisgyermekre. Az ilyen családokban a szülő igyekszik sűrítve pótolni mulasztásait. Legtöbbször az adott helyzetekben vagy túlzottan szigorú, vagy túlzottan elnéző módon nevel.

Általános szülői felfogás ez: rendet kell szabni a gyermeknek. De a káros tünetek akkor nyilvánulnak meg, amikor maga a szülő képtelen rendet szabni saját maga viselkedésében.

A hajdani szülő-gyermek kapcsolat ábécéje lényegileg így hangzott: A gyermek hallgasson. Neki „kuss”! Ma már ez a felfogás jó irányban megváltozott, s nem szófukar a szülő sem. A mai szülőt és gyermeket naponta információk áradata éri, róla beszámolnak egymásnak. Óvoda, iskola, utca sok mindennel megismerteti a gyermeket, és számára a faluban is több látnivaló akad iskolába menet és jövet, mint évtizedekkel ezelőtt. Az iskolások gyermeklapokat olvasnak, a nagyobbak könyveket is. A „mi az” kérdések helyett ma túlsúlyban vannak a „miért”-ek. S már pusztán ez a kérdésforma is bővebb közlést kíván. De a szülők is sokszor együtt tanulnak a gyermekükkel, együtt figyelnek meg, boncolgatnak új dolgokat az újság, rádió-, és tévé-hírektől egészen a tudományos ismeretekig.

Nemcsak a szülők járatosabbak az őket ért hatásokra való magatartásválaszolásban, hanem a gyermekek is. Ez is hozzájárul a több közös kérdés, naponkénti gondok együttes megbeszéléséhez. Régebben a gyermek és az ifjú két szóból tudomásul vette, hogy aznap mi lesz a teendője, hová és mivel kell munkába állnia. Ma a feladatok összetettebbek, s ezért a tervezés, ellenőrzés, végrehajtás közvetlenebb, sűrűbb kapcsolatot igényel. Hiszen a családtagok – amint azt már említettük – nem egy helyen dolgoznak, s ha a családhoz tartozó munkákat kell elvégezniük, akkor többféle irányú egyeztetést kell végrehajtaniuk.

A szülők elvesztették a gyermekük fölötti ellenőrzés kizárólagosságát. Iskola, ifjúsági szervezetek, sport, művelődési otthon: megannyi ifjúságnevelésre hivatott szerv, közösség, amelyek irányában az ifjú felelősséggel tartozik. Ez többek között azt is jelenti, hogy a gyermek sokkal kevesebb időt tölt otthon, mint régebben. A „külön program” gyermeki s ifjú büvköre sajátos magatartást eredményez. S a „külön program” terepéről a gyermeknek, az ifjúnak alkalma nyílik más nézőpontból is tekinteni saját családjára, szüleire, az „életszerükön” belülre. Számon tartható esetek bizonyítják, hogy némely családban, amelyben az ifjak önálló ipari dolgozóvá lettek, megváltozott az addig időben, pénzben, beruházásokban szertelenül gazdálkodó életmód, s a család tervszerű és szemmel láthatólag is gyarapodó életet kezdett.

Ezt a szülő–gyermek kapcsolatban beálló természetszerű változást a szülők nem mindenütt vették tudomásul, s ebből sok esetben ártalom származott és származik. A mai szülők öregebbje, s jórészt derékhada is, sokszor hangoztatja: bezzeg a mi időnkben a gyermeknek ezt sem szabadott, azt sem szabadott. S bár ő maga nem él már az ő szüleinek „szülői” normái szerint, mégis azoknak módszerei alapján szeretné nevelni változott körülmények közt felnövő gyermekét. Tény az, hogy kevés szülő–gyermek kapcsolat alakult át helyesen a szülők kezdeményezéséből. Egyes családokban a szülő illetlen, sőt durva hangnemben, ittas állapotban, otthon és nyilvános közösségekben elkövetett botránycsinálás után „oktatja” gyermekét, s aztán csodálkozik, panaszkodik a gyermek magatartása miatt.

Az előbbi bekezdésekben megállapított gyermeki, ifjúi és szülői magatartásformákról jogosan elmondhatjuk, hogy nemcsak Hodgyára jellemző tünetek, hanem általánosak. Azonban az a tény, hogy ezek az általánosítható magatartásformák Hodgyában is megnyilvánulnak, a hodgyai családok jellemzéséből mégsem hagyhatók ki. Ugyanígy sajnálatosan nem egyedi jelenségként kell megemlítenem azt, hogy történt a faluban „kiskorú bűnözés” kategóriáját súroló botránykeltés is, pl. a bezárt művelődési házból szőlőlopás, „játékból” állatok kínzása, sőt egy idejében megakadályozott gyújtogatás is. Az már megítélés dolga, hogy ezeket a megnyilvánulásokat „gyermeki csintalanság”-nak, vagy „komoly dolog”-nak minősítették-e a faluközösségben. Viszont az is tény, hogy voltak – a jelen tanulmány tárgyalt időszakában – hivatalosan nyilvántartott ifjak munkakerülés, huligánkodás miatt. Mindez a falu egykor zárt társadalmának átalakulásában figyelmeztető negatív vetület.

A szülő–gyermek kapcsolat egyik jelentős mozzanata az a követelmény, hogy a gyermek vegyen részt a neki való munkában. A szülő ezt általában igényli, s ha lehetővé teszi, meg is kapja.

Hodgyában még mindig elevenen hatnak a régebbi korokból származó családok szerinti, rokonság szerinti előítéletek a felnövő nemzedékekre. A gyermeknek (még húszéves kora közeledtével is) tiszteletben kell tartania a szülők kívánságait és tilalmait a barátkozásra, udvarlásra, családi kapcsolat ápolására stb. Újabban a fiatalok inkább saját (tapasztalataik által felállított) mércéjük szerint próbálnak eligazodni, de ezt a törekvést leginkább a faluközösségen kívüli kapcsolatokban tudják érvényesíteni. Különösen a párválasztásos szándékkal induló kapcsolatokat rontják meg a falun belül a szülők. Jobb esetben jó előre más személy iránt próbálják jobb belátásra bírni a gyermeküket. Ez is okozója lett annak, hogy jelenleg is (mert régebb is) több az idős leány, mint amennyi egy ilyen kicsi faluban lehetne: negyven éven felüli kettő, harminc és negyven között négy, huszonöt és harminc között hat.

A szülők és gyermekek kapcsolatáról szólva meg kell említenem az egészen öreg szülők helyzetét, akik hetven éven felüliek lévén, rászorulnak gyermekeik segítségére. Huszonegyen vannak ilyen szülők, illetve házastársak. Ezek 38%-a gyermekeikkel egy háztartásban; 28%-a gyermekeikkel közös életszeren, de külön háztartásban; 34%-a külön életszeren, magányosan él. Egyetlenegy öregasszony él gyermektelenül,

rokonság nélkül. Mind a három csoportba sorolt szülőknek helyzete, gyermekeikkel való kapcsolata, ellátottsága elfogadhatóan megfelelő. Előfordult olyan eset, amikor az öreg szülő szánandó helyzetben élt, s a távolabb lakó gyermeke jobban gondjaiba vette, mint a közelebb lakó.

Az öreg szülők erejükhöz mérten – sokszor azon felül is – együttmunkálkodnak gyermekeikkel, vagy könnyebb háztáji munkákban segítenek nekik. Gyermekeik, unokáik viszont megsegítik őket mindazon mezei, erdei s egyáltalában nagyobb fizikai erőt igénylő munkákban, amelyekben leginkább segítségre szorulnak. Betegségük esetén az öreg szülőket gyermekeik kötelességüknek tartják, hogy orvoshoz vigyék, vagy orvost hozassanak hozzájuk. Ápolásukban, végnapjaikban velük vannak. A végtisztességadással járó kötelességeiknek eleget tesznek. Több Hodgya-ba származó lakos hozatta magához öreg szülőjét, akiről hónapokig, évekig gondoskodott s végül itt is temette el.

A családok egymás közti kapcsolatáról

Ma már a családok egymás közti kapcsolatát a foglalkozásban beállott változásokkal párhuzamosan a kulturális és anyagi érdeklődés-érdekeltség inkább befolyásolja, mint a hagyományos rétegződésű faluközösség egykori normái. Bár még észrevehető a hagyományos falusi rétegződésekre visszavezethető elkülönülések vagy kapcsolatok tiszteletbentartása is, az egyre inkább a családi jellegű megnyilvánulások körébe szorul: eljegyzés, lakodalom, keresztelés. Bár ez a téma bővebb tanulmányt is megérdemelne, itt csak érintem az ide vonatkozó kérdés súlypontjait.

Hodgya már a múlt századtól kezdve nem tartozott azok közé a falvak közé, amelyekben kifejezetten belterjes házasságok szövődtek. Így elkerült jó néhány alapvető bajt: terhelt gyerekeket, gyerektelenséget, egykézést, gyakori válást. Például 1948–1968 között a harminc beköltözött személyből 15-en férjhezmenetel által lettek hodgyai lakosok.

E kapcsolatok tiszteletbentartásának helyesebb megértéséhez ismerünk kell Hodgya múltbeli sajátos jellegét. Nevezetesen azt, hogy sem a faluközösség, sem határa nem tartozott semmiféle uradalomhoz vagy uradalmi érdekeltséghez. Így, ha a családi, a rokoni, a baráti kapcsolatok „rang” szerinti jellegzetességét hangsúlyozzuk, nem olyan nagymértékű elkülönítő hatással kell számolnunk, mint az uradalmi függőségben élt faluközösségek esetében.

Családokkal, személyekkel más helységeken, főleg városban, férj, feleség, tanuló vagy munkásifjú egyaránt létesít baráti kapcsolatokat. A vendéglátási alkalmakkor a meghívásoknál figyelembe veszik, hogy őket kik hívták meg és milyen módon: a családból mindenkit, vagy csak a szülőket, vagy csak valamelyik fiatal? A vendégségből való elmaradást is számba veszik. A kisbabás anyák meglátogatása is a családok kapcsolatát jelenti. A közelebbi családbeliek teljes ebédet visznek, mások süteményt és italt. Ezt radinának nevezik. (Innen származik a „radinás kosár” elnevezés.)

Tartósabb vagy súlyos betegségben szenvedők meglátogatásakor már figyelmen kívül hagyják a számon tartott rétegződési elkülönüléseket. Végtisztességtevéskor, virrasztásban, temetésen a faluközösség többsége

bárki esetében részt vesz. Temetés után – kevés kivétellel – a „halottas ház” torra hívja a résztvevőket – ugyancsak kevés kivétellel – a művelődési házba.

Az utóbbi tíz esztendőben a vendégségi alkalmakon – kiváltképpen a keresztlőkön és lakodalmakon – az ünneplés csúcspontjává lett az ajándékszedés. Az utóbbi alkalmakra nem csupán a vőfélyek hívogatnak szalagos vőfélypálcásan, rigmusos meghívóval, hanem évek óta nyomtatott meghívót is kézbesítenek, esetleg a távollevőknek postáznak. Úgyszintén évek óta nyomtatott gyászjelentéssel is hírül adják a halálestet. A falubeli vagy a más helységbeli temetéseken (ahová valamilyen szál köti őket) annyira fontosnak tartják a megjelenést, hogy még a gyárban s egyéb helyen dolgozók is rendszerint elkérezkednek.

A jelentősebb vendégségi alkalmakra való előkészülésben, vagy a temetkezéssel járó munkák (sírásás, ravatalozás, halottöltöztetés stb.) elvégzésében családtagokon kívül rokonok, barátok, szomszédok is részt vesznek. Ezeket a – sok esetben napokig tartó – munkákat viszonzási alapon végzik. Itt kell megemlítenem, hogy a hagyományos kalákamunkákat manapság is gyakorolják, különösen házbontás, házfödés alkalmával. Az építkezésekben alkalmilag jelentkezők vagy éppen meghívott segítők neveit feljegyzik, s alkalomadtán ugyanannyi munkaidővel viszonyozzák. Kalákákban való részvételért, vendégségek előkészítéséért és utána való munkákért, disznóölésért vagy egyéb alkalmi segítségéért nem szoktak fizetni, hanem étellel, itallal látják el a résztvevőket. Fogatosságért, sírásásért viszont már fizetség jár.

Összegezve: a hodgyai családok anyagi színvonala az elmúlt 15–20 év alatt jelentősen emelkedett. Azonban munkabeosztásban és erkölcsi fejlődésben az anyagi gyarapodással még nem tudnak lépést tartani. Életcéljukat még inkább csak annak eszközeiben látják.

Éppen ezért fontos, hogy az elkövetkező évtizedekben – a közösség társadalmi mozgásának, anyagi helyzete változásának jelenségeit megismerve – a mennyiségi után a minőségi változás is bekövetkezzék.